

A KOOPERÁCIÓ ÉS A KOORDINÁCIÓ IDŐSZERŰSÉGE A MŰSZAKI INFORMÁCIÓS TERÜLETEN

Zsidai József

a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója

Az információs igények változása

A magyar gazdaság az 1970-es években a minőségi fejlődés szakaszába lépett. Az átalakulás kiteljesedése az 1980-as évekre várható, valószínűleg az évtized végére. Ebben az időszakban, amikor a társadalom egész fejlődésére a minőség lesz majd a jellemző, a tudomány alkalmazása roppant mértékben kiszélesedik. A tudomány termelőerővé válása tulajdonképpen ebben az évtizedben jut majd el az eredendően elgondolt, elképzelt színvonalra.

A futurológia és a jelen realista szemlélete egyaránt sokat emlegeti az utóbbi időben, hogy *a modern ipari terméknek négy összetevője van: anyag, energia, munka és információ* [1]. Ez a tény, illetve a láncolat az információellátás és általában a könyvtári szolgálat tekintetében új szituációt teremt. A megszokott igények alapvetően módosulnak, és eddig kevésbé ismert és feltételezett új igények keletkeznek. Magától értetődik, hogy a megváltozott igényekhez az információt szolgáltató technológiákat és a szervezeti formákat is hozzá kell igazítani.

A műszaki fejlesztés üteme felgyorsul. A sietve végzett kutatás és fejlesztés az információk mozgását illetően háromfajta igényt támaszt: *gyorsaság, szelektivitás és retrospektivitás*. Más szavakkal: a jövőben sokkal gyorsabban, sokkal rövidebb idő alatt kell szolgáltatni az információkat, mint eddig szokásos volt; a „szelektív” gyakorlatot a lehető legoptimálisabb mértékig kell tökéletesíteni, azaz *minél kevesebb és minél használhatóbb információt kell kiválasztani*. És végül: a kurrens szelektív információszolgáltatást jobbra *retrospektív kumulá-*

ciókra alapuló szolgáltatással kell felváltani, mert az ipari „termékváltás” olyan új feladatokat jelent, amelyek megoldása az eddig felhalmozott ismeretanyag elemzésével, gyors feldolgozásával kezdődik, vagyis a folyamatos irodalomfigyelés vesztit részesedéséből, de nem szűnik meg. A három tényezőtől eléggé új a retrospektív gyakorlat dinamikus betörése; a gyorsaság és a szelektivitás igénye annyiban új a korábbihoz képest, hogy megvalósulását most már „újólág” kell elérni.

Követve a fellemlített három igen egyszerű formában megfogalmazott követelmény realizálásának gondolatmenetét, azt látjuk, hogy csak korszerű, nagy teljesítményű, jól olajozott információs rendszer, rendszerek lesznek képesek a jövőben az efféle szolgálatra. A korszerű információs rendszer fogalma alatt a következőket értjük:

automatizált és hagyományos, manuális tájékoztatás, mindkettő kurrens és retrospektív munkavégzéssel, de az arány 80:20 a retrospektív keresés javára;

optimális mértékű szakirodalmi bázis és rugalmas könyvtárközi kölcsönzés;

működőképes reprográfia;

könyvtári és információs felkészültséggel rendelkező szakemberek a könyvtárakban és szakemberek a szakterületek területéről.

A korszerű információs rendszernek ez az arculata további két igen lényeges kérdésre irányítja a figyelmet, és más aspektusban eleveníti fel a szakember-problémát. Mindenekelőtt *a költségtényezőkről* és a nehezen kiaknázható *magas teljesítményről* kell szólni, valamint a *szakemberellátottság-szakszerűség* összefüggéséről.

Nem szorul kifejtésre, hogy mind a számítástechnika, mind a szakirodalmi bázis, mind pedig a reprográfia megteremtése, szinten tartása és megújítása rendkívül *költséges*. Másfelől viszont a korszerű rendszer igen nagy teljesítményű, s ezért optimális kihasználása hazánk méreteinél fogva külön gond. Márpedig itt is fel kell vetni az információkkal való gazdálkodás valóságos, tényszerű ökonómiáját, vagyis vizsgálni kell, hogy megéri-e a ráfordítás, hogy valamennyire *megtérül-e a befektetés*, természetesen nem egy intézmény mércéje, nagyságrendje szerint, hanem népgazdasági szinten.

A problémakör szakemberellátottsága hasonló képet mutat. Egyrészt kevés a jó szakember, ezért legalább 30%-kal jobban meg kellene őket fizetni, mint ma, ugyanakkor azonban e *kvalifikált munkásokat igen ésszerűen kell foglalkoztatni* a jövőben, vagyis tudásukat, szakismeretüket és teljesítményüket az általuk képviselt szakterület javára úgy kell hasznosítani, hogy az országos kihatásúvá váljék.

Ha figyelmesen és dolgozni készülve barátkozunk ezekkel a feladatokkal és motivációkkal, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy *hozzá kell fognunk egy igen racionális információs politika és gyakorlat kialakításához*. Minthogy azonban a feladat minden tekintetben országos jellegű, ezért a gondolkodásban, a tervezésben és a cselekvésben is országos méretű felelősséggel tartozik részt venni valamennyi fontosabb intézmény és alkotni képes szakember. Ezen azt kell érteni, hogy az intézményi keretek, az önmagukért való saját tervek és izolált programok ideje lejárt, ehelyett *elérkezett a közös munka, a közös felelősségvállalás, a kooperáció és a koordináció időszaka*, miként azt a külföldi gyakorlat is mutatja. GRANHEIM asszony, az IFLA 1979-ben megválasztott elnöke így kezdi egyik írását: *Universum begins at home* (Otthon kezdődik az egyetemesség) [2].

Kitekintés az országhatáron túlra

A könyvtári és tájékoztatási intézmények közti együttműködési készség sok külföldi államban az 1970-es években rendkívüli mértékben felerősödött. Az *országhatárokon belüli munkamegosztás mellett*, vagy éppen erre alapozva, mennyiségben és minőségben is *egyre szélesedik a nemzetközi mértékben való közös cselekvés*. Összehangolt közös munka különösen az alábbi területeken folyik:

- állománybeszerzés,
- állományfeldolgozás és nyilvántartás,
- olvasószolgálati adminisztráció, melynek alapja az előbbi kettő,
- automatizált tájékoztatás,
- könyvtárhasználati propaganda.

A példák tömkelegéből csak néhány jellemző gyakorlat felemlítésére van itt lehetőség, de ennyi is elegendő

lesz a tendencia ívének és dinamikájának érzékeltetéséhez.

A *skandináv államok* már évtizedekkel ezelőtt felismerték a munkamegosztás előnyeit. A szakirodalom gyűjtésének biztonságát úgy érik el, hogy a világot övezetekre osztották fel, és egyenként más-más földrész vagy ország-csoport irodalmát ellenőrzik nagy gonddal. Pl. a Helsinki Műegyetemi Könyvtár (Library of Helsinki University of Technology) a szocialista országok kiadványainak gazdája, a norvég trondheimi egyetem műszaki könyvtára (Library of the Norwegian Institute of Technology) a spanyol és portugál nyelvterület felelőse, beleértve Latin-Amerikát is stb. A stockholmi Királyi Műegyetemi Könyvtár (Royal Institute of Technology Library) a számítástechnika alkalmazásának vezető intézménye. A koppenhágai Országos Műszaki Könyvtár (National Technological Library) az USA-ba irányuló on-line kapcsolatok központja [3].

Az *állományfeldolgozás és nyilvántartás*, valamint az olvasószolgálati adminisztráció együttes működésének közismert képviselője az NSZK-beli *dortmundi DOBIS szisztéma* [4]. Központja az Egyetemi Könyvtár, tagjai a műszaki főiskolai, a pedagógiai főiskolai, a városi–történelmi könyvtár, valamint a nagy iparváros 10 további szakkönyvtára (kutatóintézeti és vállalati könyvtárak). Ez a rendszer a közreműködők teljes állományát tartalmazza és folyamatosan építi be az új beszerzéseiket. A gépi adattár orientáló alapja a beszerzésnek és a feldolgozásnak is. (A résztvevő tagintézmények új könyveiknek csak 8–10%-át dolgozzák föl, mert valaki már megelőzte őket, a kérdéses könyv bibliográfiai leírása már benne van az adattárban. Micsoda ökonómia!)

A DOBIS életrevalósága mellett tanúskodik, hogy a rendszert rövid idő alatt a heidelbergi Egyetemi Könyvtár (Universitätsbibliothek), a leuveni katolikus egyetem híres könyvtára (Centre Général de Documentation de l'Université Catholique de Louvain), valamint a kanadai Nemzeti Könyvtár (Bibliothèque Nationale de Québec) is átvette, ez utóbbihoz 105 könyvtár csatlakozott Kanadában, így szinte országos hálózattá vált.

Az *NSZK-ban* a nagy központi katalógusok kiépítésében is nagyot léptek előre az 1970-es években [5]. Ilyenek pl.

a Niedersächsischer Zentralkatalog in Göttingen,
a Gesamtverzeichnis der ausländischen Zeitschriften und Serien (GAZS),

a Gesamtverzeichnis der deutschen Zeitschriften und Serien (GDZS).

A Német Szövetségi Köztársaságban 1979 végéig – csak a könyveket tekintve – 87,6 millió kötetet egyesítettek központi katalógusok révén.

Az *automatizált szaktájékoztatás* kooperációban történő megvalósítására különböző tartalmú és értékű példákat sorolunk föl.

Svájcban leginkább on-line kapcsolatokat építettek ki

az USA-ban működő rendszerekhez [6]. *Jugoszláviában* köztársaságokra bontva dolgoznak, összehangolva a software-fejlesztést, a szakterületi elkülönülést és a mágneses adattárak feldolgozását [7]. *A kölni* Német Orvostudományi Dokumentációs és Információs Intézet (Deutsches Institut für Medizinische Dokumentation und Information, DIMDI) adattárait az NSZK intézményein kívül belga, jugoszláv, osztrák és holland felhasználók is igénybe vehetik közvetlen hozzáférés útján [8]. *Európában* a legnagyobb terv, amely 1979 végére jutott el a startig, az EURONET-DIANE rendszer (Direct Information Access Network for Europe = Európai Közvetlen Hozzáféréstű Információs Hálózat) [9]. A 9 közöspiaci ország és Svájc automatizált rendszere mintegy 90 mágneses adattár hozzáférhetőségét biztosítja elfogadható költségszinten.

A *könyvtárhasználati propagandának* figyelemre érdemes példája a braunschweigi BISON rendszer [10]. Ennek keretében tíz város 57 könyvtárának állományáról és szolgáltatásairól színes dia-gyűjtemény készült az olvasók tájékoztatására. Ez 2,5 millió könyv, 12 000 folyóirat és számos különgyűjtemény használatához és egyéb szolgáltatások igénybevételéhez ad eligazítást.

Még három érdekességet említek föl a teljesebb kép kialakítása érdekében. *Oslóban* a könyvtáros főiskolán RUGAAS professzor fél éven át oktatja a hallgatókat a kooperáció elméletére és gyakorlatára [11], az IAUTUL (International Association of Technological University Libraries = Műegyetemi Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége) 1979. évi 8. szakmai konferenciáját szintén ennek a témának szentelte a hollandiai Enschede-ben. A konferencia elnevezése: *Library co-operation: trends, possibilities and conditions* (Könyvtári együttműködés: trendek, lehetőségek, feltételek). A szlovák könyvtárosok és tájékoztatók egyesületének tájékoztatói szekciója, amely *INFOS' 80* címmel 1980. április 21–24-e között rendezte meg 10. szakmai szemináriumát, szintén igen nagy figyelmet szentelt a kooperáció kérdéseinek.

Egy mondat erejéig szólni kell arról is, hogy az USA-ban az információs rendszerek összekapcsolása van napirenden.

Hazai eredmények a koordinációban és a kooperációban

A téma időszerűsége miatt ide értendő minden olyan akció és munkaféleség, amelyben a közösségi jelleg, több intézmény közreműködése testesül meg.

Az egy úton haladó törekvéseknek meglepően gazdag tradíciói vannak hazánkban. Az országos központi könyvkatalógus kiépítésére az első kísérletet 1922-ben tették meg elődeink [12]. A fordítások központi nyilvántartásáról 1949-ben intézkedett először egy rendelet [13]. A külföldi folyóiratok egységes nyilvántartását

1960-ban kezdték el a művelődésügyi miniszter utasítása nyomán [14]. A *tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak együttműködésére* 1959-ben kötött megállapodást a Szakszervezetek Országos Tanácsa és a Művelődésügyi Minisztérium [15]. Munkamegosztással indult meg 1964-ben a „*Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató*” c. sorozat 3 szekciója. A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára 1964-től fogva (1958-as adatokkal indulva) szintén kooperációs szervezésben adja ki a három műszaki egyetemen elfogadott *doktori disszertációk jegyzékét*. Ugyanez a könyvár az 1960-as évek második felétől *az állománygyarapításban kooperál az OMKDK-val* – szerződés alapján. Az OMKDK a Bányászati Kutató Intézettel sok éven át közösen adta ki a *Műszaki Lapszemle Bányászat* c. referáló lapot, 1979-től ugyanezt a Magyar Szénbányászati Tröszttel közösen folytatja. A vállalati műszaki szakkönyvtárak és a szakszervezeti közművelődési könyvtárak is sokhelyütt összehangolják tevékenységüket, közös helyiségben, egymást segítve tevékenykednek stb. [16].

Az 1960-as évek második felétől napjainkig egyre kézzelfoghatóbb és egyre hasznosabb tartalommal szerveződnek közös vállalkozások az információellátás javítására törekedve. A matematika, a fizika és a kémia területén alakult szakirodalmi kooperációs körök pl. igen szép eredményeket tudtak fölmutatni az *egyeztetett beszerzések és lelőhelyjegyzékek kiadása* terén [17].

1970-ben a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára a gyógyszeriparral egyetértve, együttműködve indította el a *Chemical Abstracts Condensates adattárból a számítógépes szelektív információterjesztést*. 1971-től fogva pedig részfoglalkozásban egy főt alkalmaz a budapesti műegyetemi könyvtárban a *reprográfiai szolgálat kiterjesztése és felgyorsítása* érdekében.

A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára 1974-ben kezdte meg a *METADEx kohászati adattárból* (visszamenőleg 1971-ig) a *szelektív információterjesztést*: 118 témakörét országosan veszik igénybe [18]. A miskolci műegyetemi könyvtár a Borsod megyében levő négy vegyipari vállalattal közös műegyetemi szakirodalmi ellátást szervezett a kémia és a vegyipar területén. Ennek jegyében a tőkés piacról a legdrágább irodalmi anyagokat csak egy-egy példányban szerzik be közös pénzen (1980-ig növekvő összegekkel, 6 millió 610 ezer Ft értékben).

Az Országgyűlési Könyvtár szintén kooperációban szervezte meg a korszerű információszolgáltatást a *politikai tudományok területén*. Az AGROINFORM az AGRIS-hoz csatlakozva, nemzetközi együttműködésben jutott el a modern tájékoztatás országos méretű megvalósításához. Volumenében is nagyszerű vállalkozás és újszerű kooperáció az OMKDK négy fordító irodájának létrejötte a vidéki egyetemeken (1972: Debrecen, Veszprém; 1973: Miskolc; 1980: Sopron, az írás készítésének időpontjában ez utóbbi szervezés alatt). A miskolci műegyetemi könyvtár közösen ad ki *tanulmánykötete*

ket a freibergeri (NDK) Bergakademie könyvtárával [19].

Kisebbségi részben kooperációs, nagyobb részben koordinációs vívmány és folyamat a következő felsorolás: Magyarország sokoldalúan részt vesz az NTMIR szakmai munkálataiban; kormány szinten dolgozunk az UNISIST program végrehajtásán és más Unesco-akciókban; a Magyar Vas- és Acélipari Egyesülés és a Kulturális Minisztérium erkölcsileg és anyagilag támogatja a METADEX szolgáltatás megindítását (az utóbbi a veszprémi CAC program megvalósítását is segítette). Mindkét kezdeményezést tevékenyen támogatja a Magyar Tudományos Akadémia a kedvező számítástechnikai feltételek biztosításával. Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság a létező és az előkészületben levő automatizált szolgáltatásokról adott ki igen értékes tájékoztató füzetet [20].

Az itt felvázolt kép korántsem tükrözi azt a gazdagságot, amely a kooperáció és a koordináció eredményeinek vizsgálata során elért. A látszatra teljesen hasonló folyamatok is eltérőek, mivel valamely lényeges elemüket tekintve eltérőek vannak közöttük. Mindebből az tűnik ki, hogy eddig az információs területen igen sokféleképpen próbálkoztunk az összefogással, az erők egyesítésével és a munkamegosztással az ésszerűség jegyében. Azért kell felemlíteni, felidézni a kooperáció és a koordináció eddigi jó vívmányait, mert újraolvasásuk a tapasztalatok megerősödéséhez és új életre keléséhez vezethet, immár fejlettebb célok elérése érdekében.

Kooperációra és koordinációra érett feladatok

Az információs szolgálat átfogó korszerűsítése a műszaki és természettudományos területeken sokáig már nem odázható el. Ha a tévovázást állandósulni hagyjuk, akkor – akarva-akaratlanul – a gazdaságfejlesztés ütemét fékezzük, s talán lényegesen lassítjuk is. S ha most öles léptekre fogjuk magunkat, akkor is 1990-et írunk majd, amikor optimális teljesítőképességű információs hálózatot teremtünk hazánkban.

Az út, amelyen menni kell, végig nem látható be, s főként nem egy pontról, egyetlen könyvtár ablakából. Ha valahol helyénvaló a kollektív bölcsesség, akkor itt igen, csakis általa lehet kitűzni a helyes irányt, de most már ki kell tűzni! S ebben minden felelősséggel gondolkodó szakmabeli közreműködésére szükség van.

A műszaki tudományok és az élettelen természettudományok területén kiépítendő *információs rendszer tervezésében és megvalósításában döntő szerep vár az OMKDK-ra, a három műegyetemi könyvtárra és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárára*. Ezekben az intézményekben mintegy 3 millió kötetnyi szakirodalom, 15 ezer folyóirat, több mint évi 2 millió oldalnyi reprográfiai kapacitás és 800 fős szakembergárda hatalmas erőt képvisel a maga tudományos információs értékeivel és szellemi adottságaival. A szakirodalmi ellátás

szintjének fenntartásához évi 40 millió Ft-tal gazdálkodnak [21]. Mind az öt intézmény fenntartója máris alkalmas, vagy közepesen megfelelő számítástechnikai kapacitást tud az információs szolgálat rendelkezésére bocsátani.

Az ügy javára válna, ha a két legjelentősebb ipari minisztérium információs központja (KG INFORMATIK és NIMDOK) is felismerné az összefogás szükségességét, a közös munka erejét, a közösen feltárt tartalékokat mint a haladás egyetlen alternatíváját és biztosítékát. *Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság és a Magyar Tudományos Akadémia aktív támogatását pedig egyszerűen nem lehet nélkülözni*. Emellett az ország legalább 50 ipari nagyvállalatának közreműködését is el kellene érni, hiszen ők mint a legnagyobb fogyasztók, a leginkább érdekeltek a modern szolgáltatások kiépítésében. És természetesen a kutatóintézetek információs részvétel sem nélkülözhető, sőt elengedhetetlen.

A struktúrát illetően talán az lenne a célravezető, ha *szakterületenként külön csoportok alakulnának* (pl. kémia és vegyipar, matematika, gépészet, kohászat, számítástechnika stb.), majd ezek szorosan összefognának (pl. a kémia és vegyipar információügyének megoldására egyesítené erejét a Veszprémi Vegyipari Egyetem, 5–6 nagyvállalat és 2–3 kutatóintézet). Ők együttesen el tudnák viselni a költségeket (számítástechnika, szakirodalmi ellátás, reprográfiai géppark), és a szükséges szellemi erőket is képesek lennének felvonultatni.

Más, méreteiben könnyebben áttekinthető diszciplínák (pl. vezetéstudomány, számítástechnika) magas szintű gondozását egy-egy intézmény önállóan is vállalhatja. Így 8–10 iparágban, illetve tudományterületnek megfelelő információs rendszert lehet kialakítani. Ha egy-egy szakterületen valamennyi érdekelt magasabb gazdasági és más egység (tröszt, nagyvállalat, kutatóintézet, egyetem, minisztériumi tájékoztató központ) összehangolt munkáját a közös érdekek alapján meg lehetne szervezni, akkor belátható időn belül hatékony információs rendszereket tudnánk létrehozni, várhatóan példás ökonómia mellett. Ne is hallgassunk oda olyan hangokra, hogy most nem jó az időpont, nincsen pénz, eszköz stb. A tapasztalat azt mutatja, hogy értelmes, okos dolgokra mindig találni pénzt, s különösen akkor, ha az akarásban kollektív erő testesül meg.

Az elmondottak alapján lehetne a mai tempónál talán gyorsabban is fejleszteni, építeni az országos információs rendszert, de *ennek szervezése, irányítása és ösztönzése kormány szintű feladat*.

Az általánosságban megfogalmazott módszerbeli instrukciók mellett néhány konkrét olyan *központi feladatot* is célszerű felsorolni, melynek megvalósításában valamennyi intézmény érdekelt, de ezek valóban központi, országosan rendezendő feladatok:

a tájékoztatás automatizálása, s e folyamat módszereinek kutatása,

a nagykönyvtárakban levő *szakirodalmi könyvtármány gépi föltárása*, hozzáférhetővé tétele, illetve retrospektív folyóiratkatalogusok készítése és kiadása, *fordításnyilvántartás* és hozzáférés gépi úton,

a szakirodalmi ellátás optimális biztosítása nemzeti kereteken belül, *rugalmas könyvtárközi kölcsönzés* kiépítése nemzetközi méretekben,

korszerű tájékoztatás *a szabadalmak és a licenciák* területén,

részvétel *a szakemberképzés* tervezésében, közreműködés az oktatásban.

Azt is el kell itt mondani, hogy nem szabad mindenáron törekedni a gépesítésre, s nem szabad azt erőltetni megalapozott indokok nélkül. Különösen a számítástechnika kíván gondos előkészítést, sokirányú megelőző vizsgáldást. Mindenekelőtt döntő szempontként kell kezelni a következőket: *gazdaságosság* vagyis valutamegtakarítás az információhordozókra vetítve; megfelelő nagyságrend, azaz *országos jellegű igénybevétel; retrospektív keresési lehetőség* stb. A kooperáción nyugvó és hatékonyan működő információs tevékenység számítástechnika nélkül is megvalósulhat, ha e tevékenység többi eleme korszerű szinten van, a tájékoztatást pedig jól felkészült szakemberek látják el.

Bárhogyan is nézzük a feladatok sorát és a haladás lehetséges útjait, a kooperáció és koordináció mint struktúra, módszer és serkentő erő a szakmai gondok rangsorában az első helyre kívánczik. És nem kerülhetjük ki ezúttal sem az ütközést a nagy semmivel, hogy nincsen országos információs program és terv a jövőre nézve.

A kooperáció és a koordináció buktatói és serkentői

A kooperációval az elmúlt években több írásban foglalkoztam, ezért részleteiben nem ismételtem a korábban elmondottakat [22]. *A kooperáció serkentő elemeit*, meghatározó összetevőit összefoglalásképpen azonban itt is elmondom az olvasó fáradozásának megelőzése céljából:

az érdekek azonossága, egybeesése,

a kooperáció sokrétű, sokfeladatú együttműködés legyen,

a közreműködők egyenrangúsága,

az intézmények képviselői döntési joggal rendelkezzenek,

a vállalt területen szolgáltatóképességük megbízható legyen,

gondosan számításba kell venni a szubjektív emberi tényezőket,

az együttműködés valamennyi intézménynél emeli a munka színvonalát,

a koordináció pénzben és munkában egyaránt feltárja a tartalékokat,

az együttműködés egyidejűleg módszertani iskola a résztvevők számára,

a kooperáció szükségességét a fenntartóval el kell fogadtatni, elsősorban az előnyök érzékeltetésével,

az együttműködők száma lehetőleg ne legyen sok (10 alatt),

a kooperációs vállalkozásokat idővel koordinálni kell.

A továbbiakban az utolsó mondat lényegével, *a koordinációval* foglalkozom.

Ha egy olyan szakterület fejlődése, mint amilyen pl. az információs szféra, számos kooperációs közösség kialakulásáig jut el, akkor törvényszerűen elérkezik a koordináció ideje. Azt is lehet mondani, hogy amint növekszik a kooperációs szervezetek száma, egyenként ismét egyedeknek tekinthetők. A köztük kialakítandó együttműködés mellett a későbbiekben majdnem olyan elvek szólnak, mint amelyek korábban összefogásukat segítették. A kooperációs egységek közti koordináció szervezésének menetében az előző folyamat ismétlődik, de a jelenség bonyolultabbá válik. A kooperáció születésének útján a különböző rendeltetésű könyvtárak és tájékoztatói intézmények kitüntetett célok és munkanemek tekintetében valójában saját munkájuk koordinálását végzik el. Ebben a szakaszban erőteljesen jelentkeznek két tényező: *az együttműködés külső (felsőbb) beavatkozás nélkül valósul meg, és (vagyis) tökéletesen érvényre jut az egyenrangúság elve*. A kooperációs egységek egyenként partikuláris jelenségek, de összességük az országos információs rendszer gerincét adja. Ezért a problémakör egy meghatározott fejlődési ponton kormányzati üggyé válik. Ez azt jelenti, hogy kormányzati beavatkozással (segítéssel) a kooperációs szervezeteket országos rendszerré kell szervezni tervszerűen, okosan és tapintatosan. Ebben van a különbség a kooperáció és a koordináció között.

A tapasztalat azt mutatja, hogy azok a könyvtárközi közösségek a legéletrevalóbbak, amelyek valóban spontán módon, azaz teljesen önkéntesen szerveződnek. A jelenségnek két oka van. Először: a spontaneitás eleve magában hordozza az érdekek azonosságát, mint alapvető szervező tényezőt. Másodszor: a „felülről” sugallt rendeződés a leggyakrabban idő előtt fennakad a bizalmatlanság és az ellenállás falán. Majdnem minden vezető berzenkedik a bármilyen főhatóságtól induló összefogási, összeterelési kísérlettel szemben. Mégis azt kell mondani, hogy *a koordináció megvalósítása törvényszerű, elengedhetetlen*, mert rend és szervezettség nélkül nem lehet ésszerűen dolgozni és gazdálkodni a szellemi és anyagi eszközökkel.

Miért kell koordinálni? Azért, hogy párhuzamoságok ne keletkezzenek; a rendszerek és szolgáltatások annyira egységesek és hasonlóak legyenek, hogy az igénybevétel, átvétel, a gépi úton történő rákapcsolás

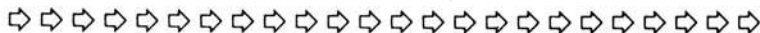
megvalósítható legyen; hogy azonos eszközökkel (pl. számítógépi kapacitás) segíteni lehessen egymáson; hogy olyan dolgok is közegek legyenek (olcsón), mint a gépi programok; hogy így a szakemberek felkészítése (oktatás+tananyag) is egységes szisztéma szerint valósuljon meg. És mindenekelőtt és összességében, hogy ilyen úton-módon szerényen, kevés pénzből, de igen racionálisan mégiscsak megteremthessük a korszerű információs hálózatot.

A koordináció megvalósítása nehéz feladat. Igen valószínűtlen, hogy a koordinációt is körvonalazó minisztériumi rendelet szerint simán menne a dolog [23]. Az igazgatási szervektől jövő koordinációt akkor fogadja csak kedvezően a kooperációs közösség, ha e szándékhoz tetterős segíteniakaras csatlakozik. Ha ez nem így van, akkor azt a közreműködésre kiszemeltek hajlamosak averziókkal fogadni.

Magyarán szólva: *ki kell tűzni világosan a célokat, meg kell jelölni az utat* és azt kell mondani, hogy aki erre jön, az ilyen és ilyen támogatást élvez, aki nem erre tart, az magára marad. Központi elveket központi pénzekkel lehet érvényre juttatni, miként a svédek teszik [24]. Ha nem így cselekszünk, akkor nyögés lesz a haladás helyett, és panaszkodhatunk, mint az angolok [25]. És még egy mondat: a kooperáció a fogalom legnemesebb értelmében mindig kooperáció maradjon, sohase váljék uralommá, uralkodni vágyássá, mert az egész folyamat szolgálat, a kutatás és fejlesztés szolgálata.

Jegyzetek és hivatkozások

1. Az új technológia szerepe a svéd tudományos és műszaki információs politikában. A svéd delegáció jelentése az UNISIST II. Kormányközi Konferencia számára. = TMT, 26. évf. 10–11. sz. 1979. p. 436–440.
2. GRANHEIM, E.: UAP and Norway. = UNESCO Journal of Information Science, 1. köt. 1979. nov. 2. p. 96–99.
3. Szóbeli megbeszélés alapján, amelyet az IATUL konferenciákon a norvég (Thalberg), a svéd (Schwarz), a finn (Törnudd) és a dán (Ammundsen) igazgatókkal folytatam. Továbbá: HÄKLI, E.: The official framework of Scandinavian cooperation. = International Forum on Information and Documentation, 4. köt. 4. sz. 1979. p. 6–9.
4. Universitätsbibliothek Dortmund. Dortmund. 1979. 20 p.
5. HEYDRICH, J.: New aspects and trends in interlending in the Federal Republic of Germany. Előadás az IATUL 1979-ben Enschede-ben rendezett 8. konferenciáján. Megjelenik 1980-ban: IATUL Proceedings.
6. T. J. TANZER-nek, a lausanne-i egyetemi könyvtár igazgatójának a levele Zsidai Józsefhez, 1980. március 11-én.
7. A jugoszláv delegáció benyújtott előadása Enschede-ben az IATUL 8. konferenciáján. Megjelenik 1980-ban: IATUL Proceedings.
8. HABER, R.: EURONET–DIANE. Information für Europa. = Data Report, 14. köt. 5. sz. 1979. p. 8–13.
9. EURONET vor drei Wochen eröffnet. = Börsenblatt, 1980. 20. sz. p. 7. Lásd még a 8. hivatkozást.
10. Bibliotheksregion Südniedersachsen. Braunschweig, 1976. 59 p.
11. RUGAAS, B.: Teaching library cooperation to library students. Előadás az IATUL 8. konferenciáján Enschede-ben. Megjelenik: 1980-ban az IATUL Proceedingsben.
12. BÉRI Gézáné: Tájékoztató a könyvek központi katalógusáról. Bp. OSZK. 1976. 3. p.
13. Szakmai fordítások kötelező bejelentése. 4.300/1949.-eln. NIP.M. szám. Ipari Értesítő 1949. október 30. 255 p.
14. A művelődésügyi miniszter 183/1960. (M.K.24.) MM számú utasítása a könyvtárak állományában levő külföldi folyóiratok bejelentéséről = TAKÁCS József: A könyvtári szolgálat jogi szabályozása. 2. köt. Bp. 1966. p. 73–74.
15. A művelődésügyi miniszter 35/1959. (M.K.14.) MM. számú utasítása az állami (tanácsai) és a szakszervezeti könyvtárak együttműködéséről = TAKÁCS József: A könyvtári szolgálat jogi szabályozása. 2. köt. Bp. 1966. p. 128–134.
16. BAUER József: Közművelődési és műszaki könyvtárak együttműködése. = Könyvtáros, 30. köt. 3. sz. 1980. p. 153–154.
17. Központi címjegyzék a kémia és a vegyipar külföldi folyóiratairól. Bp. 1976. 357 p.
18. ZSIDAI József: A szakkönyvtári integráció gyakorlata és elmélete. Bp.–Miskolc, 1979. 102 p.
19. SCHMIEDMAIER, D.: Freiberg–Miskolc. Zusammenarbeit von technischen bibliotheken. = Budapesti Rundschau, 1979. 4. sz.
20. Hazai szakirodalmi számítógépes információkereső szolgáltatások. Bp. OMFB, 1979. 76 p.
21. Statisztikai Tájékoztató. Szakkönyvtárak 1978. Bp. 1979.
22. Lásd a [18]. hivatkozást.
23. A kulturális miniszter 5/1978. (XII. 12.) KM számú rendelete a könyvtári rendszer szervezetéről és működéséről. = Művelődésügyi Közlöny, 1978. dec. 12.
24. Lásd az [11]. hivatkozást.
25. HIGHAM, N.: The impact of the British Library on the national and international science. = ASLIB Proceedings, 31. köt. 2. sz. 1979. p. 29–106.

**ZSIDAI, J.: A kooperáció és a koordináció
időszerűsége a műszaki információs területen**

A műszaki fejlesztés ütemének felgyorsulása következtében az információs igények is változtak: a jövőben a gyorsaság, a nagymértékű szelektivitás és a retrospektív keresés lehetősége lesz az elsőrendű követelmény az információs szolgáltatásokkal szemben. Az ebből adódó feladatok megvalósításához elengedhetetlen a racionális információs politika és gyakorlat kialakítása, amelynek igen lényeges elemei a kooperáció és a koordináció. Külföldi példák és hazai eredmények bemutatása után a szerző ismerteti az e téren előttünk álló feladatokat, tárgyalja azok buktatóit és serkentőit.

* * *

**ZSIDAI, J.: The importance of co-operation
and co-ordination in scientific
and technical information**

The rapid development of R & D has also influenced the requirements towards information systems: quick services, increased selectivity and retrospective search facilities will have primary importance in the future. The consequent tasks require an adequate national information policy, including effective co-operation and co-ordination. Based upon foreign experiences and results in Hungary, the relevant tasks together with their stimulating and hindering aspects are discussed.

**ЖИДАИ, Й.: Назрела необходимость кооперации
и координации в области научно-технической ин-
формации**

В результате ускорения технического прогресса изменились и требования к информационному обслуживанию: в будущем от информационных услуг будут требоваться быстрота, высокая селективность и возможность ретроспективного поиска. Для решения этих задач необходимо осуществление такой рациональной информационной политики и практики, основными чертами которой будут кооперация и координация. Познакомив с несколькими примерами из зарубежной практики и отечественными достижениями в области НТИ, автор рассматривает задачи, стоящие перед нами в этой области, факторы, препятствующие их решению и стимулирующие его.

* * *

**ZSIDAI, J.: Die Aktualität von Kooperation
und Koordination auf dem Gebiet der
technischen Information**

Im Zuge der Beschleunigung der technischen Entwicklung veränderte sich auch der Informationsbedarf. Zukünftig wird von den Informationsdiensten Schnelligkeit, hochgradige Selektivität und die Möglichkeit der retrospektiven Recherche gefordert. Zur Erfüllung der diesbezüglichen Aufgaben ist die Ausarbeitung einer rationellen Informationspolitik und Informationspraxis unerlässlich notwendig, die als wichtige Elemente auch die Kooperation und Koordination aller teilnehmenden Kräfte beinhalten. Der Beschreibung ausländischer und ungarischer Beispiele folgend erörtert Verfasser die in Ungarn zu bewältigenden Aufgaben, samt den hemmenden und fördernden Faktoren.

Közljük előfizetőinkkel, hogy a következő számunk
augusztus hónapban, összevont 7-8 számként jelenik
meg.